

Fecr Yayınları: 581

CAHİLİYE DÖNEMİNDE
ARABİSTAN

Mahmut KELPETİN

Editör
Mehmet AZİMLİ

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 13178)

Kapak
FCR (Coşkun IŞIKGÜL)

Mizanpaj
FCR (Dilek ÖZCAN)

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAÇITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Ekim 2022

ISBN: 978-625-8304-34-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mh. Boyacılar Sk. No:14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0 312) 310 08 60
web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Mahmut KELPETİN

Cahiliye
Döneminde

Arabistan

Ankara 2022

MAHMUT KELPETİN

1979 yılında Edirne'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 2000 yılında mezun olduğu Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2002 yılında yüksek lisansını; 2008 yılında da doktorasını tamamladı. 2001-2010 tarihleri arasında İstanbul'da öğretmen ve idareci olarak çalıştı. 2010-2012 yılları arasında Çanakkale 18 Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde; 2012-2013 yılları arasında ise Yalova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Tarihi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yaptı. 2012-2013 tarihleri arasında sahasıyla ilgili çalışmalarda bulunmak üzere Ürdün'de bulundu. 2013 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Tarihi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak göreve başladı. 2018 yılında doçent oldu. Alanıyla ilgili kitapları, değişik dergilerde tercüme ve telif makaleleri bulunmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

EDİTÖRDEN

Anadolu İlahiyat Akademisi, Kur'an'ın, indiği dönemdeki sürecini iyi anlamak ve buna bağlı olarak da hangi ayet pasajlarıyla indiğinin tespit edilmesini sağlayabilmek amacıyla bir grup bilim insanıyla yaklaşık üç yıldır çalışmaktadır.

Bu amaçla sayısı on beşe varan çalıştay, panel ve davetli konuşmacılarla bu konu olgunlaştırılmaya çalışıldı. Nihayet bu çalışmaların ardından kurulan ve tefsir, hadis, İslam tarihi ve Arapça uzmanlarından oluşan heyetle daha spesifik oturumlar da yapıldı.

Oldukça özveri ve uzun bir çalışma süresi gerektiren bu çalışma ve girişimin amacı, yukarıda bahsettiğimiz gibi, elimizde sahabe tarafından sureler hâlinde cemedilmiş Mushaf tertibi ve nüzul sırasına göre anlaşılma çabalarının sıkıntılarını konuşarak pasaj pasaj/necm necm Kur'an nasıl anlaşılabilir konusuna yoğunlaşmaktı. Yani sahabenin tertip ettiği Mushaf'taki iniş sırasına uymayan ayet bölümlerini ayrı ayrı çıkarıp kronolojiye uygun sıralarsak acaba Kur'an'ın anlaşılmasına bir nebze daha katkımız olabilir mi sorusu esas konumuzdu. Bunu yapmak da hedef olarak belirlendi.

Ancak heyet olarak hedeflemiş olduğumuz bu çalışmaya temel olmak üzere öncelikle Kur'an'ın nazil olduğu Arabistan toplumunun Son risalet durumunun masaya yatırılması, yani Kur'an'ın nazil olduğu zeminin öncelikle anlatılması gerekiyordu.

Bu sebeple heyetimiz içindeki İslam tarihi uzmanı arkadaşlarımız görevlendirildi. Ayrıca konuyla ilgili iki hocamız da bu işe dâhil edildi. Bu bağlamda Kur'an'ın nüzulü öncesi cahiliye dönemini altı kitapta anlatmak üzere bu seri hazırlanırken Adnan Demircan'ın desteği ve Ahmet Keleş'in katkılarını unutamayız.

“**Cahiliye Döneminde**” üst başlığı altında serinin eserleri ve müellifleri şunlardır:

1. *Arabistan*-Mahmut Kelpetin
2. *Gündelik Hayat*-M. Hanefi Palabıyık
3. *Kültür Hayatı*-M. Hanefi Palabıyık- M. Fatih Duman
4. *Sosyal Hayat*-M. Fatih Duman- Korkut Dindi
5. *Ekonomik Hayat*-Adem Apak
6. *Dinî Hayat*-Mehmet Azimli

Anadolu İlahiyat Akademisi tarafından yürütülen bu proje tamamlandığında yaklaşık 5-6 ciltlik kapsamlı bir eser ortaya çıkacaktır. Söz konusu eserin tamamlanması zaman alacağı için birinci cildi oluşturan Cahiliye Döneminin yukarıda isimlerini zikrettiğimiz altı küçük kitap olarak okuyucuya ulaştırılması uygun görülmüştür.

Projenin tanıtılmasına katkı sağlayacak olan elinizdeki eserlerin basımını üstlenen Fecr Yayınevi'ne müteşekkirimiz.

Hayırlara vesile olması adına....

Editör
Mehmet AZİMLİ

ÖN SÖZ

Son yıllarda İslâm öncesi Arabistan'ı konu edinen araştırmaların sayısında hızlı bir artış görülmektedir. Bunda arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan kalıntılar yanında disiplinler arası kolektif çalışmaların büyük payı vardır. Bu tarihten itibaren Arabistan tarihi hakkında kaynaklardaki kıstıtlı bilgilerin gelişmesi, ilmî araştırma ve keşiflerin artışı, bu dönemle ilgili tarihî gerçeklerle bağdaşmayan ve ilmî verilere ters düşen bilgilerin değişmesini sağlamıştır. Arabistan'ın İslâm tarihi bakımından en önemli bölgesi, hiç şüphesiz Hicaz'dır. Zira Kur'ân-ı Kerim bu bölgede nazil olmuştur. Öte yandan Hicaz Arapları hem etnik kökenleri hem de dil, din, kültür ve ticarî hayat açısından Güney ve Kuzey Arabistan'la doğrudan ve derin ilişkiler içinde olmuşlardır. Bu sebeple meselenin doğru anlaşılması için Arap Yarımadası tarihinin bir bütün halinde ele alınması kaçınılmazdır. Zira İslâm medeniyetinin temeli bu coğrafyada atılmıştır. Hem kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'i hem de İslâmiyet'i doğru anlayabilmek, ilâhî mesaja muhatap olan insanı ve yaşadığı toplumu düşünce,

inanç ve kültürel açıdan değerlendirebilmek için bunların ortaya çıktığı coğrafyayı tanımaya, tarihini bilmeye ve değerlendirmeye ihtiyaç vardır.

Elinizdeki eser bu düşüncenin ürünü olup iki bölümden oluşmaktadır.

“İslâm Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan” başlığını taşıyan birinci bölümde Araplar’ın kısa tarihine yer verildikten sonra Güney ve Kuzey Arabistan’da kurulan devletlere, kuruluşlarındaki kronolojik sıra dikkate alınarak kısaca yer verilmiştir. Konular işlenirken başta klasik kaynaklar olmak üzere, ortaya çıkarılan kitâbelerden ve modern çalışmalardan istifade edilmiştir.

“İslâm Öncesi Hicaz” başlığını taşıyan ikinci bölümde Mekke, Medine ve Tâif şehirlerinin coğrafi durumu, iklim bilgisi ve bitki örtüsü ile tarihine yer verilmiştir. Bunlar içinde şüphesiz Mekke, dinî bir merkez olması özellikle de Allah’a kulluk bilinciyle inşa edilen Kâbe’nin burada bulunması sebebiyle diğer şehirlerden ayrı bir konumdadır. Bu sebeptendir ki İslâm kaynaklarında Mekke’nin İslâm öncesi tarihi ile ilgili bilgiler daha fazladır. Bununla birlikte bazı bilgilerin efsanevî ve menkıbevî rivayetlerle örülü olması üzerinde durulması gereken önemli bir problemdir. Üstelik Hicaz bölgesinde Arap yarımadasının diğer bölgelerinden farklı olarak arkeolojik kazı çalışmalarının neredeyse hiç yapıl(ma)maması da bu sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen mevcut kaynakların sunduğu bilgiler ve çalışmanın verdiği imkânlar ölçüsünde Hicaz’ın İslâm öncesi durumu hakkında genel bir panorama çizilmiştir.

Elinizdeki bu eseri baştan sona okuyup değerlendirmelerde bulunan proje editörü Prof. Dr. Mehmet Azimli’ye, Prof. Dr. Adnan Demircan’a, Prof. Dr. Âdem Apak’a ve Prof. Dr. Ahmet Keleş’e; kitabın basımını üstlenip okuyucuyla buluşmasını sağlayan Fecr yayınevine teşekkür ediyorum. Uzun

süren bu çalışmanın her safhasında yardımlarını esirgemeyen bana her daim destek ve güç veren eşim Hayrunnisa'ya, babalarının yoğun çalışma düzeni karşısında çoğu zaman şikâyetlenmeyip sabreden, neşe kaynağım çocuklarım Muhammed Talha ve Mehmed Âkif'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Son olarak okuyup yetişmem konusunda maddi ve manevi her türlü desteği veren merhum babamı rahmetle anar, sevgili anememe en derin şükranlarımı sunarım.

İslâm Öncesi Arabistan çalışmasının, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Hz. Peygamber'in tebliği ve İslâm dininin anlaşılmasına katkı sunmasını; Siyer ve İslâm tarihi alanında bir boşluğu doldurmasını temenni ediyorum. Rabbim gayretimizi daim eylesin, amellerimizi ve niyetlerimizi de istikamet üzere kılsın. Gayret bizden başarı Allah'tandır.

Mahmut KELPETİN
Üsküdar/İstanbul 2021

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN	5
ÖN SÖZ.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM ÖNCESİ GÜNEY VE KUZAY ARABİSTAN	13
I. İSLÂM ÖNCESİ ARAPLARIN KISA TARİHİ	13
II. GÜNEY ARABİSTAN'DA KURULAN DEVLETLER	16
A. Ma'înliler (m.ö. 430-25?).....	16
B. Sebeliler (m.ö. 820-m.s. 115)	19
C. Katabânlılar (m.ö. 330-160?)	27
D. Hadramutlular (m.ö. 360-m.s. 290).....	30
E. Himyeriler (m.ö. 110-m.s. 570)	33
III. KUZAY ARABİSTAN'DA KURULAN DEVLETLER	42
A. Nabatiler (m.ö. 168?-m.s. 106)	42
B. Tedmürlüleri (260-273)	45
C. Gassâniler (220-638).....	48
D. Lahmiler (268-633).....	51
E. Kindeliler (450-?)	55

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM ÖNCESİ HİCAZ.....	59
I. MEKKE.....	61
A. Coğrafi Durum.....	61
B. İklim ve Bitki Örtüsü	62
C. Tarih.....	63

1. Mekke'nin İlk Sakinleri	63
a. Amâlika	63
b. Hz. İsmâil	64
c. Cürhüm	67
d. Huzâa.....	68
2. Kureyş'in Hâkimiyeti.....	70
a. Kusay b. Kilâb	70
b. Hâşim b. Abdümenâf.....	76
c. Abdülmuttalib b. Hâşim	81
3. Fil Vak'ası ve Ahmesîlik	84
D. Kâbe	95
E. Mekke ve Kâbe ile İlgili Görevler	103
1. Dârünnedve	103
2. Eşnâk	104
3. Ezlâm	105
4. Sifâre	108
5. Livâ.....	109
6. Hicâbe (Sidâne)	110
7. Sikâye.....	111
8. Rifâde.....	113
9. Emvâlü'l-muhaccere	115
10. Hükûme (Hakemlik)	115
11. Kubbe ve e'inne	116
12. İfâzâ (İcâze).....	116
II. MEDİNE	116
A. Coğrafi Durum.....	116
B. İklim ve Bitki Örtüsü	120
C. Tarih.....	122
III. TÂİF	143
A. Coğrafi Durum.....	143
B. İklim ve Bitki Örtüsü	144
C. Tarih.....	145
D. İktisadî Hayat.....	157
E. İçtimaî ve Dinî Hayat	164
KAYNAKÇA.....	172